

Sint-Mariakerk (Everbeek-Beneden)

Everbeekplaats
9660 EVERBEEK

ADMINISTRATIE & OPMERKINGEN

object	Sint-Mariakerk (Everbeek-Beneden)
bescherming statuut	Monument 02/12/1959
ID inventaris OE	73922
huidige functie	Kerk
abonnee	Kerkfabriek Sint-Maria p/a Everbeekplaats 13 9660 OPBRAKEL
inspectiedata	13/08/2021, 20/09/2021, 22/11/2021
monumentenwachter	Ann Derieuw Geert Welleman Geert Scheirlinckx Sien Godderis
contact	09 267 61 59 ann.derieuw@oost-vlaanderen.be
totaal aantal manuren	11
uitgevoerde werken	Enkele losse stukken verwijderd van de portiek van het hoofdaltaar.
gebruikte materialen	Geen
vorige inspecties	2002
opmerkingen	<p>Naar aanleiding van enkele losgekomen en naar beneden gevallen onderdelen van het sculpteerwerk van het hoofdaltaar werden de hogere delen nagekeken. In onderling overleg met de kerkfabriek werd beslist een quickscan van het overige interieur uit te voeren. Hierbij voeren we een snelle basiscontrole uit om de toestand van en de risico's voor het interieur in kaart te brengen.</p> <p>In navolging van het vorige verslag opgemaakt in 2002 wordt er tijdens deze controle gefocust op schadefactoren die op korte of langere termijn voor gevolgschade kunnen zorgen. We bekijken dus niet alle objecten of interieurelementen in detail, maar we gaan na of er belangrijke problemen zijn en duiden verbeterpunten aan.</p>

Monumentenwacht stelt de overzichtstabel uit het inspectierapport op vraag van de abonnee ook ter beschikking in een spreadsheet-formaat. Aangezien de gegevens in deze versie bewerkt kunnen worden, geeft Monumentenwacht geen enkele garantie op de correctheid van deze spreadsheet-versie. De tabel die is opgenomen in de pdf-versie van het door Monumentenwacht opgestelde inspectierapport, geldt als enige officiële versie van de overzichtstabel.

OVERZICHT VAN DE ADVIEZEN

409588-2021-H-Sint-Mariakerk (Everbeek-Beneden) 9660 EVERBEEK

rubriek | element | materiaal |
verkort advies

code	rubriek element materiaal verkort advies	eenheid	indicatieve hoeveelheid	frequentie	uit te voeren door	2022	2023	2024	2025	2026	2027	2028	2029	2030	2031	2032	2033
ADMINISTRATIE																	
AZ021/01	Gehele Object Hou een logboek bij van onderhouds- en restauratiewerken			perm.	Eigenaar/beheerder	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x
CONSERVATIE-RESTAURATIE-UIT TE VOEREN WERKEN																	
AZ021/02	Interieurafwerking VLOERAFWERKING natuursteen Herstel waar nodig het pleisterwerk en schilder het interieur			1x	Vloerder historische tegels					x							
AZ021/03	Interieurafwerking WAND- EN PLAFONDWERKING pleisterwerk verf Herstel waar nodig het pleisterwerk en schilder het interieur			1x	Volman						x						
AZ021/04	Meubilair VAST KERKELIJK MEUBILAIR koorgestoelte communiebank preekstoel kerkmeestersbanken biechtstoelen lambriseringen eikenhout Conservatie/restauratie van het houten elementen			1x	Conservator-restaurator hout										x		
AZ021/05	Meubilair VAST KERKELIJK MEUBILAIR BEELDEN heiligenbeeld altaren hout gips Conservatie/restauratie van de portiekaltaren en de andere gepolychromeerde elementen			1x	Conservator-restaurator polychromie					x							
AZ021/06	Schilderijen SCHILDERIEN OP DOEK kruiswegstaties olieverf Conservatie/restauratie van de schilderijen			1x	Conservator-restaurator schilderijen					x							
GEINTEGREERDE INSECTENBEHEERSING																	
AZ021/07	Gehele Object VAST KERKELIJK MEUBILAIR ANDERE OBJECTEN BEELDEN koorgestoelte altaren preekstoel kerkmeestersbanken biechtstoelen lambriseringen eikenhout hout IPM (Integrated Pest Management)			1x	Bedrijfsfirma	x											
ONDERHOUD																	
AZ021/08	Gehele Object Opruimen bergruimtes			1x	Eigenaar/beheerder	x											
AZ021/09	Gehele Object Onderhoud in tijden bij minder gebruik van de kerk			perm.	Eigenaar/beheerder	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x
AZ021/10	Gehele Object KLIMAAT VAST KERKELIJK MEUBILAIR ANDERE OBJECTEN SCHILDERIEN OP DOEK ONGEDIERE EN SCHIMMEL koorgestoelte preekstoel kruiswegstaties kerkmeestersbanken biechtstoelen lambriseringen eikenhout olieverf Verwijder de oppervlakteschimmels			1x	Onderhoudsploeg			x									
AZ021/11	Interieurafwerking VLOERAFWERKING natuursteen Onderhoud van de natuurstenen vloer			perm.	Onderhoudsploeg			x	x	x	x	x	x	x	x	x	x
AZ021/12	Losse objecten VAST KERKELIJK MEUBILAIR doksaal koorgestoelte communiebank preekstoel kerkmeestersbanken biechtstoelen lambriseringen eikenhout Onderhoud het houten meubilair			j.	Onderhoudsploeg			x	x	x	x	x	x	x	x	x	x
AZ021/13	Losse objecten TEXTIELE OBJECTEN Zorg/onderhoud van het textiel			1x	Eigenaar/beheerder			x									
AZ021/14	Losse objecten METALEN OBJECTEN Onderhoud van het metaal			perm.	Onderhoudsploeg			x	x	x	x	x	x	x	x	x	x

RLB: nader te bepalen st: stok u: uur m: meub m²: vierkante meter m³: kubieke meter dm³: kubieke decimeter dm²: vierkante decimeter 1x: éénmalig 2x: twee maal per jaar 3x: om de drie jaar perm: permanent sog: som over geheel

Hoewel Monumentenwachte informatie voor dit (inspectie)rapport met de grootste zorg samenstelt, zijn de adviezen en ramingen vermeld in dit rapport louter indicatief, geheel informatief en niet bindend. Monumentenwachte is niet verantwoordelijk voor fouten of vergissingen en is niet aansprakelijk voor enige directe, indirecte, gevolgs- of incidentele schade die voortvloeit uit het gebruik van dit document (art. 6 van de voorwaarden voor dienstverlening)

ADVIEZENRAPPORT

ADMINISTRATIE

A2021/01 Hou een logboek bij van onderhouds- en restauratiewerken

toelichting advies Als je kan aantonen dat je het erfgoed waarvoor je een premie vraagt de voorbije zes jaar zelf goed onderhouden hebt, dan kan je een aanvullende premie van 10% aanvragen bij het agentschap Onroerend Erfgoed. Hiervoor heb je een onderhoudslogboek en een recent inspectierapport nodig.

Meer informatie vind je op:

www.onroenderfgoed.be/aanvullende-erfgoedpremie-voor-goed-onderhoud.

Dit goede onderhoud kan je aantonen aan de hand van dat onderhoudslogboek.

Je hebt er dus belang bij om zo snel mogelijk te starten met een onderhoudslogboek, waarin alle uitgevoerde werken bijgehouden worden. Noteer telkens de datum of periode, de uitvoerder, de gebruikte materialen en technieken, de verwijzing naar de (digitale) bewaarplaats van het betreffende restauratiedossier.

De rapporten van Monumentenwacht kunnen hier ook ter ondersteuning aan worden toegevoegd.

Wat een onderhoudsboek allemaal moet omvatten vindt u hier terug:

<https://www.onroenderfgoed.be/het-onderhoudslogboek>.

prioriteit Binnen het jaar
frequentie Permanent
uit te voeren door Eigenaar/beheerder

CONSERVATIE-RESTAURATIE-UIT TE VOEREN WERKEN

A2021/02 Herstel waar nodig de natuurstenen vloer

van toepassing op ID2021/03 | VLOERAFWERKING

toelichting advies Wat u zelf kan doen:

Voor een goed onderhoud van de vloer, zie advies 'Onderhoud van de natuurstenen vloer'

Andere ingrepen moet u laten uitvoeren door een specialist (restaurator natuursteen of vakman natuursteen met ervaring met historische vloeren):

- Laat gebroken tegels indien mogelijk verlijmen en oneffenheden aanvullen met een minerale steenrestauratiemortel die in de massa op kleur is gebracht.
Ga niet zelf aan de slag met cement, lijm of silicone; deze zijn nogal grof waardoor de verlijming een slordig resultaat oplevert. Bovendien zijn ze vaak onomkeerbaar of haast niet te verwijderen.
- Laat alleen indien nodig een sterk beschadigde tegel vervangen.
Vervangen van een tegel brengt immers vaak ook schade toe aan de omliggende tegels en het is vaak moeilijk om bij een oudere vloer nieuwe tegels in te passen die niet te fel afsteken. Het is waardevol om de oudere tegels met hun patina te behouden en te conserveren.

prioriteit 3-6 jaar
frequentie Eenmalig
uit te voeren door Vloerder historische tegels

A2021/03 Herstel waar nodig het pleisterwerk en herschilder het interieur

van toepassing op ID2021/04 | WAND- EN PLAFONDAFWERKING

toelichting advies Laat het interieur oprfrissen, nadat eventuele vocht- en condens problemen verholpen zijn.

prioriteit > 6 jaar
frequentie Eenmalig

uit te voeren door Vakman

A2021/04 Conservatie/restauratie van het houten elementen

van toepassing op ID2021/07 | lambriseringen
ID2021/06 | communiebank
ID2021/08 | preekstoel

toelichting advies Herstellen van de gebreken aan het eikenhouten meubilair en beelden.

Doorgaans worden de volgende werken uitgevoerd:

Herstellen van de structurele gebreken:

- Opnieuw verlijmen van losgekomen onderdelen of naden.
- Versteviggen van wankel zittende onderdelen.
- Eventueel toevoegen van de verdwenen onderdelen.
- Eventueel verwijderen/vervangen van latere, storende toevoegingen.
- Behandelen of vervangen van de aangetaste onderdelen.
- Herstellen waar nodig van het hang- en sluitwerk.

Afwerking en overige:

- Grondig afstoffen, ook op moeilijk bereikbare plaatsen.
- Oppervlakteschimmels verwijderen.
- De boenwaslaag opnieuw opwrijven en waar nodig opnieuw boenen.

prioriteit > 6 jaar

frequentie Eenmalig

uit te voeren door Conservator-restaurator hout

A2021/05 Conservatie/restauratie van de portiekaltaren en de andere gepolychromeerde elementen

van toepassing op ID2021/05 | altaren
ID2021/12 | BEELDEN
ID2021/13 | heiligenbeeld

toelichting advies Bij opstuwende verf is er risico op verfvlies. Om verfafschilfering te voorkomen is het belangrijk tijdig de lossende verflaag te laten fixeren. Zo voorkomt u dat in de toekomst een omvangrijkere en meer kostelijke restauratie nodig is.

Bijkomende ingrepen aan de polychromielaag, zoals reinigen of retoucheren van lacunes kunt u desgewenst ook laten doen, maar zijn eerder esthetisch van aard.

Doorgaans worden de volgende ingrepen uitgevoerd:

Structureel:

- Restauratie van de structuur.
- Eventueel de open naden verlijmen of opvullen.
- Enkel de aangetaste delen lokaal behandelen tegen houtborende insecten.
- Verwijderen van onvakkundige herstellingen.
- Desgewenst aanvullen van ontbrekende onderdelen.
- Bij felle schade de vermolmde delen consolideren.

Afwerking:

- De oppervlakken reinigen of ontstoffen.
- De opstuwende verflagen fixeren.
- Eventueel de lacunes in de verflaag opvullen.
- De lacunes aangepast retoucheren.

prioriteit 3-6 jaar
frequentie Eenmalig
uit te voeren door Conservator-restaurator polychromie

A2021/06 Conservatie/restauratie van de schilderijen

van toepassing op ID2021/10 | SCHILDERIJEN OP DOEK
ID2021/11 | kruiswegstaties

toelichting advies Laat bij elke conservatie/restauratie van een schilderij een vooronderzoek uitvoeren dat resulteert in een behandelingsvoorstel. Vraag om in de offerte een onderscheid te maken tussen noodzakelijke en esthetische ingrepen.

Doorgaans worden de volgende ingrepen uitgevoerd:

- De opstuwende verflagen moeten gefixeerd worden om verder verlies te voorkomen.
- Slordige retouches en vervuiling worden doorgaans verwijderd, zeker ook de vuilophoping achter de doeken verwijderen.
- De lacunes worden opgevuld en geretoucheerd.
- De slap hangende doeken worden opnieuw opgespannen.
- Eventueel kunnen vroegere bedoekingen verwijderd worden.
- Bij beschadigde doeken (scheuren, perforaties) wordt er meestal een bedoeeking uitgevoerd en worden stoplappen verwijderd.
- Sterk verdonkerde en blindgeslagen vernissen worden doorgaans ook verwijderd of indien mogelijk afgedund.
- De beschadigde lijsten herstellen waar nodig en de lacunes bijwerken.

prioriteit 3-6 jaar
frequentie Eenmalig
uit te voeren door Conservator-restaurator schilderijen

GEÏNTEGREERDE INSECTENBEHEERSING

A2021/07 IPM (Integrated Pest Management)

van toepassing op ID2021/07 | lambriseringen
ID2021/05 | altaren
ID2021/08 | preekstoel
ID2021/16 | ANDERE OBJECTEN
ID2021/12 | BEELDEN

toelichting advies Tijdens onze interieurinspectie troffen we op enkele plaatsen sporen van (mogelijks) actieve houtborende insecten aan. Het is belangrijk te weten dat de insectenbehandeling in 1993 een curatieve behandeling is geweest en dus geen garantie biedt op het terugkeren van de problematiek. Het is immers vrijwel onmogelijk om een insectenpopulatie in een kerk volledig uit te roeien, maar het probleem kan wel beheerst worden. Hiertoe moet u permanent en systematisch blijven controleren op nieuwe sporen van aantasting om tijdig (opnieuw) in te grijpen. Op die manier kunnen dure bestrijdingen vermeden worden. Het is aangewezen om één of meerdere vrijwilligers aan te stellen om deze controle systematisch (jaarlijks) te doen.

Belangrijke stappen bij een IPM (geïntegreerde insectenbeheersing) zijn:

1. In kaart brengen van de insectenaantasting:

Bij een IPM is het van belang de actieve insectenaantasting in het gebouw volledig in kaart te brengen en op lange termijn op te volgen, aan te pakken en te controleren. Al het houtwerk is tijdens onze interieurinspectie nagekeken op aantasting van kleine klopkever (*Anobium punctatum*) ook wel houtworm genoemd en grote klopkever (*Xestobium rufvillosum*).

Indicaties voor een actieve aantasting zijn verse boormeelhoopjes (helder van kleur), recente uitvliegopeningen en dode of levende kevers. Ook de oorzaken van de aantasting zijn bekeken (klimaat, vochtinwerking, tekort aan ventilatie, schade aan de bouwkundige schil,...).

2 Preventieve ingrepen om insectenaantasting te beheersen en te ontmoedigen:

Insectenbeheersing in de kerk start met de betrokkenheid van de beheerder en de onderhoudsploeg, waarbij naast het reguliere onderhoud andere maatregelen noodzakelijk zijn:

- Opruimactie van de bergruimtes (zie advies A2021/02) waarbij niet waardevolle zaken die aangetast zijn best verwijderd worden.
- Monitoring/regelmatige controle

Een grondige en systematische visuele controle op vers boormeel, op nieuwe uitvliegopeningen, en op dode kevertjes. Controleer alvast de aangeduide locaties en bij uitbreiding alle houten interieurelementen.

Enkele praktische tips:

- Gebruik een goede zaklamp tijdens de controle.
- Activiteit is het best op te sporen tijdens de uitvliegperiode, van de vroege lente tot het einde van de zomer. In goed verwarmde gebouwen kan dat al vroeger.
- Stofzuig vóór het uitvliegseizoen begint het oude boormeel weg. Stofzuigen met een borstelopzetstuk is hiervoor ideaal. Ga bij fragiele oppervlakken voorzichtig tewerk, met de stofzuiger op lage zuigkracht (bijvoorbeeld geverfde oppervlakken met verfopstuwing).
- Licht er na de uitvliegperiode opnieuw boormeel, dan is de kans groot dat er een actieve aantasting is.

3 Behandeling in eigen beheer:

Voor de behandeling van kleine klopkever in vaste objecten met minstens één zijde zonder afwerklaag en waarvan de houtsectie dun genoeg is om de vloeibare pesticiden te laten doordringen.

Instrijken of besproeien met vloeibaar insecticide:

Stofzuig de houten voorwerpen en zuig de uitvliegopeningen uit met de stofzuiger vooraleer het hout in te strijken.

Enkele praktische tips:

- Gebruik vervolgens een vloeibaar product dat insectenvraat zowel bestrijdt als voorkomt. Het product moet het actief bestanddeel tegen insecten bevatten: pyrethroïde bv. Permethrine.

Dergelijke producten zijn verkrijgbaar bij doe-het-zelfzaken.

- Strijk het hout volledig in met een kwast, zodat de aangetaste delen curatief worden behandeld en de overige delen preventief worden beschermd.

Gebruik deze producten nooit op oppervlakten met een afwerklaag (verf, vernis, boenwas,...). Deze houden het product tegen of kunnen verkleuren door het bestrijdingsmiddel.

Zit er wel een afwerklaag op het hout, dan kan u via de uitvleggaatjes insecticiden injecteren of de afwerklaag eerst verwijderen met white spirit. Voor gepolychromeerde oppervlakken is dit specialistenwerk.

- Ventileer de ruimte goed en draag een masker dat bescherming biedt tegen oplosmiddelen. Een gewoon stofmasker volstaat niet. Volg steeds de veiligheidsvoorschriften van de gebruikte producten op.

Het betreft de volgende onderdelen:

- De kastjes in de borstwering van de noordelijke kerkmeesterbank.
- Beide onderkanten van de zitbanken van de kerkmeesterbanken (blank hout).
- De onderzijde van de knielbank in het noordelijk koorgestoelte, evenals in een stuk spinhout aan de lambriserings rond de noordelijke aanzet van het koor.
- De onderzijde van de knielbank van de noordwestelijke biechtstoel.
- De binnenzijde van de ingebouwde kastjes van het hoofdaltaar en het noordelijke zijaltaar.
- De doksaalvloer in de orgelkast en de trapboom van de doksaaltrap.
- De binnenzijde van het kastje van de bidbank in het schip.

- De binnenzijde van de sokkel van het gipsen beeld Mater Dolorosa.

4 Uit te besteden Specialistenwerk:

Voorwerpen met afwerkklagen (verf, vernis, boenwas, ...) moeten door een specialist behandeld worden. Dit enerzijds omdat een ondeskundige ingreep schade kan veroorzaken onder invloed van de oplosmiddelen in de producten. Maar anderzijds omdat eigenhandig te gebruiken methodes meestal weinig effectief zijn op voorwerpen met afwerkingslagen zoals polychromie, vernis...

Er bestaan verschillende bestrijdingsmethoden, zoals:

- Non-toxisch: Anoxie, warmtebehandeling of biologische bestrijding met sluipwespen.

- Toxisch: Instrijken en/of bespuiten met insecticiden of vergassen.

Het betreft de nagelvaste onderdelen:

- Van de portiekaltaren, inclusief sculpteerwerk en de beelden St-Anna- ten-Drieën, St-Jan de Doper.

- Van de preekstoel.

Transporteerbare objecten kunt u laten behandelen met anoxie. Dit is een non-toxische behandeling van collectiestukken tegen insecten, waarbij de insecten worden gedood door ze in een zuurstofarme omgeving te brengen. De behandeling duurt enkele weken, aangezien insecten een hele poos zonder zuurstof kunnen overleven.

Als Oost-Vlaamse erfgoedbeherende instelling kunt u voordelig gebruik maken van de anoxiekamer in het Provinciaal Erfgoedcentrum in Ename. Meer info in de infofiche in bijlage.

Het betreft de objecten:

- De stoelen bewaard op het doksaal (indien waardevol, anders verwijderen).

- De gepolychromeerde beelden van St-Rochus, Christus in het graf met twee bewakers, het kruis van de Gekruisigde Christus in het schip.

- De staakpoppen Onze-Lieve-Vrouw met kind Jezus, Vrouwelijke heilige met zwaard doorboord in nek en Onze-Lieve-Vrouw met kind Jezus.

-De aangetaste koorstoelen.

prioriteit Opstart monitoring binnen het jaar

frequentie Eenmalig

uit te voeren door Bestrijdingsfirma

ONDERHOUD

A2021/08 Opruimen berg ruimtes

toelichting advies Verschillende plekken (O.a. de berging achter de sacristie, de berg ruimte zuidwest, de berg ruimte onder de doksaaltrap, ed.) doen dienst als stapelplaats.

Tussen de opgestapelde voorwerpen is veel stof en vuil opgehoopt. In de berging aan zuidwestgevel troffen we een duivennest inclusief dode duif en vers hout aan...Aangezien stof vocht vasthoudt en insecten graag stoffige, verlaten plekjes opzoeken, zijn dit broeihaarden van biologische aantasting.

Maak deze ruimtes schoon. Verwijder het afval en ruim op. Maak onderscheid tussen erfgoed en gebruiksmateriaal.

Verwijder de aangetaste voorwerpen zonder erfgoedwaarde (oud gebruiksmateriaal), behandel de aangetaste objecten met erfgoedwaarde.

Steekproefsgewijze controle van de kerkstoelen wees uit dat er aangetaste exemplaren tussen zitten. Deze best ook verwijderen uit de kerk.

prioriteit Dringend

frequentie Eenmalig

uit te voeren door Eigenaar/beheerder

A2021/09 Onderhoud in tijden bij minder gebruik van de kerk

toelichting advies Door het beperkte gebruik van de kerk is de frequentie van het onderhoud teruggeschroefd en staat de grotendeels verwarming uit.

Alvast enkele tips op vlak van periodiek onderhoud en bewaring om de conservering van het erfgoed te garanderen:

- Zorg ervoor dat het periodieke onderhoud niet achterwege blijft.

Stof en vuil doet objecten vlugger aftakelen en trekken insecten en schimmels aan.

Stof bijgevolg regelmatig af.

- Dek na het afstoffen het meubilair af met propere lakens.

- Ruim de bergruimtes en kasten grondig op.

Houd hierbij het erfgoed, poetsproducten en gebruiksvoorwerpen volledig van elkaar gescheiden.

Groep de objecten per materiaal, reinig en bewaar de collectie: Identificeer en reinig de (belangrijkste) voorwerpen. Overvolle ruimtes zijn moeilijk te reinigen en slecht toegankelijk.

Verwijder de aangetaste voorwerpen zonder erfgoedwaarde (oud gebruiksmateriaal), behandel de aangetaste objecten met erfgoedwaarde.

- Controleer jaarlijks de collectie op oppervlakteschimmel/houtborende insecten.

Dit doe je best in de lente/zomer.

Voor meer uitleg zie IPM.

- Zorg voor ventilatie.

- Zorg voor een constante minimale basistemperatuur van 6 tot 8 °C in de wintermaanden.

Wanneer de verwarming aangezet wordt, vermijd korte, abrupte temperatuursverhogingen. warm geleidelijk aan op (ong. 2 °C per uur).

- Leg een onderhoudslogboek aan.

Leg alle activiteiten die te maken hebben met onderhoud en controle vast in het logboek.

- Laat de buitenschil regelmatig controleren op lekken en insijpelend water.

- Is er een recente inventaris beschikbaar?

- Probeer bij opmaak van een inventaris van de gelegenheid gebruik te maken om de geregistreerde voorwerpen op een deskundige wijze te verpakken of een betere bewaarplaats (of standplaats) te geven.

- Voorzie de verpakte objecten van een label met het juiste inventarisnummer.

- Voor de aankoop van verpakkingsmaterialen kan ingetekend worden op de groepsaankoop van de provincie Oost-Vlaanderen.

Raadpleeg voor extra informatie de brochure Slapende kerken_EHBO in bijlage.

prioriteit 1-3 jaar

frequentie Permanent

uit te voeren door Eigenaar/beheerder

A2021/10 Verwijder de oppervlakteschimmels

van toepassing op ID2021/02 | ONGEDIERTE EN SCHIMMEL

ID2021/07 | lambriseringen

ID2021/08 | preekstoel

ID2021/16 | ANDERE OBJECTEN

ID2021/11 | kruiswegstaties

toelichting advies Schimmelvorming op onbehandeld hout (binnenkanten kasten):

- Stofzuigen, reinigen met een schimmelwerend product, genre dettol.

- Gebruik geen bleekwater.

- Na behandeling geruime tijd laten verluchten.

Schimmelvorming aan de binnenkant van kasten kan vermeden worden door ze regelmatig te verluchten (deuren en af en toe een lade open laten staan).

Indien de schimmel zich genesteld heeft in de afwerklaag dan zijn bijkomende maatregelen nodig:

- Schimmelvorming op geboende oppervlaktes kan je verwijderen met een vod met een beetje white spirit.

- Nadien indien nodig opnieuw wat was aanbrengen en opwrijven.

Raadpleeg de toegevoegde bijlage 'XVI.6. Schimmel droog verwijderen'.

prioriteit 1-3 jaar
frequentie Eenmalig
uit te voeren door Onderhoudsploeg

A2021/11 Onderhoud van de natuurstenen vloer

van toepassing op ID2021/03 | VLOERAFWERKING

toelichting advies De natuurstenen vloer heeft baat bij zo droog mogelijk onderhoud.

Dit geldt zeker voor de fragiele zones om verdere afschilfering te voorkomen.

Stofzuig iets vaker en dweil enkel die zones waar de vloer bevuild is. Gebruik daarbij niet te veel water en droog onmiddellijk na.

Raadpleeg de toegevoegde bijlagen '3.6. Natuursteenvloeren droog reinigen' en '3.7. Natuursteenvloeren nat reinigen'.

Nog meer informatie leest u in de onderhoudsbrochure 'Onderhoud van natuursteenvloeren' (gratis te downloaden op <https://www.monumentenwacht.be/publicaties>).

prioriteit 1-3 jaar
frequentie Permanent
uit te voeren door Onderhoudsploeg

A2021/12 Onderhoud het houten meubilair

van toepassing op ID2021/07 | lambriseringen
ID2021/06 | communiebank
ID2021/08 | preekstoel
ID2021/09 | doksaal

toelichting advies Geboend of gevernist houtwerk reinigt u best enkel droog. Dit wil zeggen goed afstoffen en stofzuigen.

Een goed geboend oppervlak beschermt het hout tegen vocht en vuil.

Teveel boenwas of te vaak boenen geeft een kleverig oppervlak dat stof aantrekt en zo een voedingsbodem voor oppervlakteschimmel vormt. Vaak volstaat een stevige opwrijfbeurt met een microvezeldoek om opnieuw een mooie glans en stofafstotende laag te krijgen.

Ook waar het houtoppervlak wit uitslaat maar dit geen schimmel is, kan het nodig zijn de boenlaag op te frissen met wat white spirit op een vod of wattenstaafje (zo wordt de was verdund) en dan op te wrijven met een boenborstel zonder nieuwe was toe te voegen.

Meestal volstaat het om de drie tot vijf jaar nieuwe boenwas aan te brengen. Gebruik een kleurloze, vaste boenwas van bijenwas. Breng de was dun en gelijkmatig aan met een doek of stevige borstel. Wrijf de ingestreken delen goed op.

Het opwrijven herhaalt u best jaarlijks.

Maak geen gebruik van producten in spuitbussen, meubeloliën of wassen met siliconen.

prioriteit 1-3 jaar
frequentie Jaarlijks
uit te voeren door Onderhoudsploeg

A2021/13 Zorg/onderhoud van het textiel

van toepassing op ID2021/14 | TEXTIELE OBJECTEN
toelichting advies Wat betreft de vaandels:

- Mits de nodige restauraties en een geschikte opstelwijze, kunnen de vaandels geëxposeerd worden.

Bespreek de opties met de betrokken textielrestaurator.

- Vermijd een opstelling op een locatie waar rechtstreeks daglicht op de vaandels kan vallen.

- Stel de vaandels niet permanent tentoon, zorg voor een roulatiesysteem, zeker voor de meest waardevolle vaandels.

Stel deze bijvoorbeeld enkel gedurende een bepaalde periode van het jaar op. Of: een liggende opstellingswijze biedt de mogelijkheid om beide kanten afwisselend te tonen zodat het fluweel niet permanent aan licht wordt blootgesteld.

- Zorg ervoor dat de vaandels niet door kerkgangers aangeraakt kunnen worden.

Wat betreft de vitrines:

- Laat de vitrines aanpassen zodanig dat deze te ventileren zijn en kunnen gereinigd worden.

- Voor het verwijderen van de oppervlakteschimmels is de vraag in hoeverre ze nog te verwijderen zijn of het textiel al onherstelbaar beschadigd is en werk is voor een restaurator.

Gebruik voor het verwijderen van oppervlakteschimmels op textiel een stofzuiger met regelbare zuigkracht.

Om te voorkomen dat er losse deeltjes worden opgezogen kan men de zuigkracht zo laag mogelijk instellen en een stukje gaas over het textiel leggen.

Eventueel kunnen de schimmels losgemaakt worden met een kwastje of borsteltje. Gebruik ook steeds een stofzuiger met een HEPA-filter om te voorkomen dat de schimmels verspreid worden.

Raadpleeg de toegevoegde bijlagen '10.1. Textiel droog reinigen'.

Nog meer informatie leest u in de onderhoudsbrochure 'Kerkelijk textiel behouden en bewaren' (gratis te downloaden op <https://www.monumentenwacht.be/publicaties>).

prioriteit 1-3 jaar

frequentie Eenmalig

uit te voeren door Eigenaar/beheerder

A2021/14 Onderhoud van het metaal

van toepassing op ID2021/15 | METALEN OBJECTEN

toelichting advies Voor het onderhoud van de geverniste metalen voorwerpen volstaat het afstoffen met een zachte katoenen doek.

Alle kandelaars zijn gevernist. Het gebruik van poetsmiddelen voor geverniste voorwerpen tast de vernislaag aan.

Bij twijfel contacteer een metaalrestaurator voor het reinigen, en indien nodig het vervangen van de vernislaag.

Raadpleeg de toegevoegde bijlagen '11.1. Metalen voorwerpen droog reinigen' en '11.2. Poetsmiddel verwijderen'. Nog meer informatie leest u in de onderhoudsbrochure 'Onderhoud van metaal in het interieur' (gratis te downloaden op <https://www.monumentenwacht.be/publicaties>).

prioriteit 1-3 jaar

frequentie Permanent

uit te voeren door Onderhoudsploeg

IDENTIFICATIE

GEHELE OBJECT

ID2021/01

titel Sint-Mariakerk Beschermd erfgoed

notitie - is aangeduid als vastgesteld bouwkundig erfgoed Parochiekerk Sint-Maria
Deze vaststelling is geldig sinds 14-09-2009

- is aangeduid als beschermd monument Parochiekerk Sint-Maria
Deze bescherming is geldig sinds 02-12-1959

- <https://id.erfgoed.net/erfgoedobjecten/73922>

toestand Dit toestandrapport schetst een actuele toestand van het interieur in september 2021.

ID2021/02 KLIMAAT | ONGEDIERTE EN SCHIMMEL

notitie In de kerk tracht men een minimumtemperatuur van ongeveer 6 °C te garanderen.
Voor vieringen wordt de kerk verwarmd tot ongeveer 17 à 18 °C.

Dergelijke sterke temperatuur-schommelingen kunnen leiden tot allerlei vormen van schade aan de interieurelementen onder meer omdat het ontstaan van condensvocht in de hand wordt gewerkt.

(Condensvocht ontstaat op koude oppervlakken en veroorzaakt op zijn beurt uiteenlopende vormen van schade zoals aantastingen door oppervlakteschimmels en corrosie).

toestand Het is opvallend dat er niet alleen op donkere, minder gebruikte en/of geventileerde plaatsen oppervlakteschimmels* ontstaan, maar dat de oppervlakteschimmels vrij algemeen verspreid zijn. Vermoedelijk is de oorzaak grotendeels klimaat-gerelateerd, maar daarnaast moeten we ook het mindere gebruik van de kerk (en het terugschroeven van het onderhoud) mee in overweging nemen.
Verspreid werd eveneens insectenaantasting vastgesteld.

In de ID's wordt aangegeven waar we insectenaantasting en /of oppervlakteschimmels hebben aangetroffen.

*Het object is aangetast door oppervlakteschimmels. Oppervlakteschimmels zijn kleine, wattenachtige vlekken. Ze ontstaan doorgaans door te hoge relatieve luchtvochtigheid (>70%). Ze komen vaker voor op een ondergrond die vuil is of waarop een afwerklaag zoals boenwas of olie is aangebracht. Schimmels zijn ontsierend en laten vaak blijvende verkleuringen en vlekken na op het voorwerp.
Ze vormen altijd een gezondheidsrisico.

advies A2021/07 | IPM (Integrated Pest Management)
A2021/10 | Verwijder de oppervlakteschimmels

INTERIEURAFWERKING

ID2021/03 VLOERAFWERKING

natuursteen

notitie Het betreft de marmerachtige kalkstenen vloeren in de kerk.
De vloeren in het schip en de zijbeuken zijn recenter.
De vloeren met accenten in witte marmer van het koor en de zijaltaren zijn ouder.

toestand Beide vloeren zijn algemeen in redelijke staat.
De tegels vertonen lichte verwerking van het oppervlak.
In de zones van het koor en de zijaltaren vertonen de tegels meer degradatie.
Bij de recentere vloeren is dit iets minder fel, maar toch algemeen beginnend aanwezig.

Het betreft schade door vocht en zouten (vocht transporteert zouten door de stenen vloer). *

De natuursteen krijgt doffe plekken, en op termijn een afschilferend of verpoederd oppervlak. Daardoor wordt de steen gevoeliger voor indringend vuil en water. Te vochtig onderhoud bespoedigt deze verwerking. Het oppervlak van de tegels vertoont sporen van nat onderhoud en mogelijks resten van onderhoudsproducten. Zeker eens navragen of er geen filmvormende producten worden gebruikt.

*Indien natuurstenen tegels en grafzerken water opnemen, gaat dat niet enkel om zuiver H₂O. De opname gaat vaak gepaard met een contaminatie door zouten. Door schommelingen in temperatuur en relatieve vochtigheid gaan deze zouten over van vloeibare naar vaste vorm en omgekeerd. Hierbij kunnen zouten kristalliseren of uitbloeien. Dit kan:

1. binnenin de steen gebeuren.

Indien ze bijvoorbeeld bedekt zijn met een ondoordringbare laag, zoals een dikke polishlaag, gebeurt dit in de tegels of net onder de ondoordringbare laag. Bij het kristalliseren of uitbloeien kunnen er scherven van de tegel afspringen.

2. aan de buitenkant plaatsvinden.

De zouten kunnen dan kristalliseren ter hoogte van de voegen of aan de oppervlakte van de tegels. Bij een langdurige vochtige toestand ontstaat er gips in de poriën van de steen. Wanneer de poriën van de steen opgevuld geraken, zal bij een volgende volumetoename door vochtbelasting of kristallisatie de steen hierdoor beschadigd worden.

advies A2021/02 | Herstel waar nodig de natuurstenen vloer
A2021/11 | Onderhoud van de natuurstenen vloer

overzicht recentere vloeren

sporen van nat onderhoud

mattering/beginnende degradatie van het oppervlak

detail degradatie: afschilfering van het oppervlak

restanten poetsproducten (?)

overzicht oudere vloeren koorsluiting en zijaltaren

ID2021/04 WAND- EN PLAFONDAFWERKING pleisterwerk | verf | gesjabloneerd | gepolychromeerd

notitie Het bepleisterde en geschilderde kerkinterieur is voorzien van polychrome decoratieve elementen.

toestand Algemeen zijn de muren en gewelven in redelijke staat. Ze vertonen plaatselijk lichte barstvorming.
Eén barst op het doksaal in de aansluiting van het gewelf met de westmuur is groter, met materiaalverlies tot gevolg.
In de zijbeuken zijn enkele gewelven gedrukt.

Heel lokaal is vochtschade ontstaan aan het pleister- en schilderwerk, nl.:

- ter hoogte van het inkomportaal
- ter hoogte van de dagkanten van de glas-in-loodramen
- ter hoogte van de noordwestgevel en tussen het eerste en tweede glas-in-loodraam in de noordelijk zijbeuk

Daar zien we verkleurd pleisterwerk en verfopstuwing.

Ter hoogte van de zuilen is er verfopstuwing en zoutuitbloei.

advies A2021/03 | Herstel waar nodig het pleisterwerk en herschilder het interieur

overzicht

overzicht

detail sjablonering koorsluiting

verfopstuwing aan weerszijden van het inkomportaal

uitzakkend vocht westgevel

verfopstuwing zuilen

MEUBILAIR

ID2021/05 VAST KERKELIJK MEUBILAIR | altaren

hout | gepolychromeerd

notitie Het betreft drie houten portiekaltaren beschilderd met een marmerimitatie. Ze dateren uit de achttiende eeuw.

Tijdens de restauratie-actie van 1997 zouden deze geconserveerd zijn.

Naar aanleiding van naar beneden gevallen onderdelen van het hoofdaltaar werden alle altaren gescreend op losse onderdelen.

Omwille van de beperkingen met de ladder kon niet alles van dichtbij nagekeken worden. Dit vergt verder vooronderzoek. Waar veilig bereikbaar werden losse onderdelen afgenomen.

toestand Aantasting en losse onderdelen in de hogere delen van de portieken:

- Bij het hoofdaltaar werd enkel de zone van de portiek tot aan de kroonlijst gescreend. Er werd nog één los onderdeel weggenomen.

De onderdelen zijn vastgemaakt met bandijzers en nageltjes. Waar het sculpteerwerk vermolmd is door (oude?) insectenaantasting zijn de stukken gelost en/of afgenomen. Zo zijn er in het verleden ook stukken (o.a. de centrale duif) bijkomend opgehangen met ijzerdraad.

De hogere delen van de baldakijn moeten zeker bijkomend nagekeken worden. De rechterzijflank zit duidelijk los, de koepel lijkt gekanteld, de console is verzakt, maar we kunnen er niet veilig bij.

De verankering met doken in de muur (achterzijde) lijkt op onze foto's nog solide.

Hiervoor zou een stelling moeten geplaatst worden.

Ook het kruis bovenop de tabernakel is beschadigd door vallende onderdelen.

Aan weerszijden is de constructie van het hoofdaltaar waarin de schilderijen in vevat zitten in het

verleden gedemonteerd geweest. Hierdoor zijn de schilderijen verzakt.

- Bij de zijaltaren hebben we door beperkingen met de ladder hebben we enkele de zones van de kroonlijst van dichtbij nagekeken. Deze waren voor zover waarneembaar nog solide en vrij van actieve aantasting.

Verspreid werden ook in de lagere zones sporen van insectenaantasting vastgesteld (uitvliegopeningen met hoopjes boormeel):

- Op de kapitelen en de basementen van de zuilen.
- Op de koepel van het tabernakel van het hoofdaltaar.
- In de nis van Sint-Rochus van het zuidelijke zijaltaar.
- In de ingebouwde kastjes van het hoofdaltaar en het noordelijke zijaltaar.
- Het constructiehout aan de binnenzijde van de kaarsenbank van het noordelijke zijaltaar.

De polychromie werd in 1997 overschilderd, de lacunes werd niet eerst op niveau gebracht. Verspreid zien we opstuwings, stootschade, open naden en andere normale gebruiks- en ouderdomsslijtage. Plaatselijk is hierdoor gevaar voor verfverlies.

advies A2021/05 | Conservatie/restauratie van de portiekaltaren en de andere gepolychromeerde elementen

A2021/07 | IPM (Integrated Pest Management)

hoofdaltaar

geloste onderdelen baldakijn

detail sculptuurwerk

detail sculptuurwerk

uitvliegopeningen achterzijde

boormeeel op kroonlijst

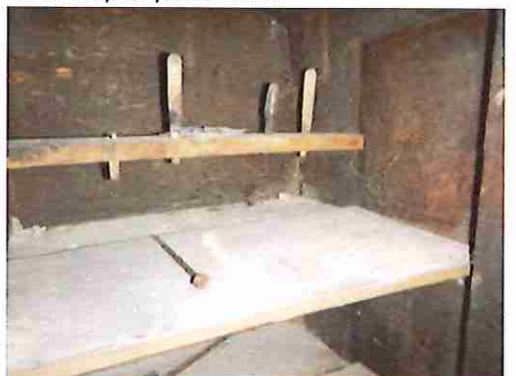
boormeeel boven de kapitelen

boormeeel op koepel tabernakel

ingebouwde kast

aangetast constructiehout

verfopstuwing

opstuwing zuilen

zuidelijk zijaltaar

verfopstuwing

boormeeel nis Sint-Rochus

boormeeel basementen zuil

noordelijk zijaltaar

stootschade/lacunes

ingebouwde kast

aantasting

basementen

detail binnenzijde: boormeel

overschilderde lacunes

opstuwing

**ID2021/06 VAST KERKELIJK MEUBILAIR | communiebank
eikenhout**

toestand De communiebank verkeert in een stabiele bewaringstoestand.
Ook hier werden delen van de plint vernieuwd en zijn veel openstaande naden met een pasta gevuld.

Het geheel vertoont normale gebruiks- en ouderdomsslijtage.
De verkleuring van het hout op de bovenzijde is te wijten aan het begieten van levende planten.

Vroegere aantasting door houtborende insecten heeft op enkele plaatsen tot verlies van materiaal geleid.

advies A2021/04 | Conservatie/restauratie van het houten elementen
A2021/12 | Onderhoud het houten meubilair

overzicht

oude insectenaantasting

vochtvlekken

ID2021/07 VAST KERKELIJK MEUBILAIR | koorgestoelte | kerkmeestersbanken | biechtstoelen | lambriseringen eikenhout

notitie Het betreft de lambrisering, waarin de koorgestoeltes, de kerkmeesterbanken en de biechtstoelen in verwerkt zijn.

Bij de restauratiewerken van 1996-97 werd het vast kerkelijk meubilair gedemonteerd, gerestaureerd en behandeld tegen houtborende insecten.

toestand In de vernieuwde plinten van de lambriseringen zijn verluchttingsroosters voorzien. De kroonlijsten zijn afgedekt met plaatmateriaal. Deze sluiten echter niet aan met de muur. Langs een spleet van ongeveer tien centimeter kan neervallend stof en vuil aan de achterzijde van de lambrisering terechtkomen.

Van de decoratieve motieven zijn er heel wat met nageltjes vastgezet of bijgesculpteerd. Verspreid zijn kleine stukjes verloren gegaan.

In open naden is vaak een soort pasta aangebracht. In de randen van het lijstwerk zien we heel wat resten van vermoedelijk paraffine of lijm.

Her en der zijn stukjes houtwerk vernieuwd o.a. delen van plinten, kroonlijsten, vloeren, ed. De kleur van deze toevoegingen werd niet bijgewerkt. Het houtwerk heeft algemeen een ongelijkmatige kleur.

Ondanks de curatieve behandelingen tegen houtborende insecten is het hout plaatselijk actief nog aangetast door kleine houtworm. Er liggen hoopjes vers boormeel (fijn beige poeder) en ook enkele dode kevertjes. Locaties:

- De kastjes in de borstwering van de noordelijke kerkmeesterbank
- De onderkanten van de zitbanken van de kerkmeesterbanken (blank hout)
- In de knielbank in het noordelijk koorgestoelte, evenals in een stuk spinthout aan de lambrisering rond de noordelijke aanzet van het koor.
- Een knielbank van de noordwestelijke biechtstoel.
- Enkele losse aangetaste objecten in ingebouwde kast noordelijke zijbeuk.

Het meubilair is algemeen bevuild door stof en spinrag.

Plaatselijk zijn de oppervlakken afgewerkt met boenwas, maar deze afwerklaag werd niet goed opgewreven, hierdoor is het effect dof en mat. Ook in de boenwas kleeft stof en vuil.

Schimmelvorming treedt hier sneller op. Verspreid treffen we dan ook oppervlakteschimmels aan.

advies A2021/04 | Conservatie/restauratie van het houten elementen

A2021/07 | IPM (Integrated Pest Management)

A2021/10 | Verwijder de oppervlakteschimmels

A2021/12 | Onderhoud het houten meubilair

lambrisering met ingewerkte biechtstoelen, kerkmeesterbank, ingebouwde kasten

vernieuwde stukjes houtwerk/ongelijkmatige kleur

weggefallen decoratie

weggefallen decoratie

noordelijke kerkmeesterbank

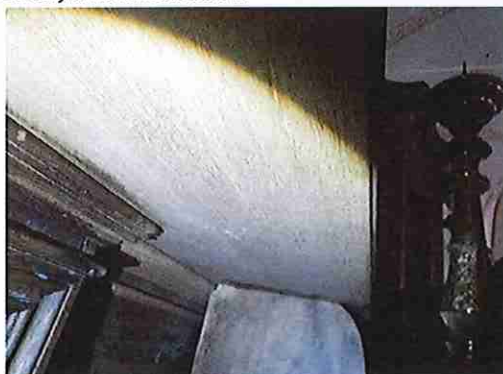
oppervlakteschimmel/aantasting door kleine klopper

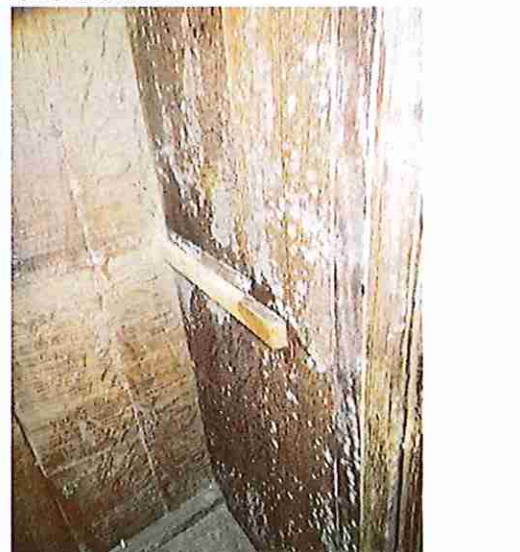
zuidelijke kerkmeesterbank

vernieuwde zitbank

aantasting onderzijde zitbank

binnenzijde oppervlakteschimmel

noordelijk koorgestoelte

oppervlakteschimmel

aangetaste knielbank

ingebouwde kast

aangetaste objecten in ingebouwde kast noordelijke zijbeuk

ID2021/08 VAST KERKELIJK MEUBILAIR | preekstoel eikenhout

toestand In veel onderdelen van de preekstoel komen krimpscheuren voor. Deze veroorzaken geen instabiliteit. Her en der zien we dat stukjes hout onzorgvuldig verlijmd zijn, soms ontbreekt er een ornament.

De onderzijde van de houten blokken waaruit de vloer van de sokkel is samengesteld is algemeen aangetast door de grote klopkever (*Xestobium rufovillosum*). Algemeen zien we in de diepere delen van het sculpteerwerk veel stof/vuil/plaatselijk ook boormeel. Mogelijk is de aantasting gestabiliseerd, maar dit moet verder opgevolgd worden.

We zien plaatselijk ook aanwezigheid van oppervlakteschimmel op de geboende oppervlakken.

advies A2021/04 | Conservatie/restauratie van het houten elementen
A2021/07 | IPM (Integrated Pest Management)
A2021/10 | Verwijder de oppervlakteschimmels
A2021/12 | Onderhoud het houten meubilair

overzicht

uitvliegopeningen van grote klopkever/boormeel

stof/vuil/boormeel tussen de blokken

ID2021/09 doksaal

notitie Omvat:
- inkomportaal
- trap
- balustrade,
- plankenvloer,
- orgelkast.

toestand Het inkomportaal vertoont normale gebruiksschade (stootschade).
De handvaten vertonen normale gebruiksslijtage (patine).

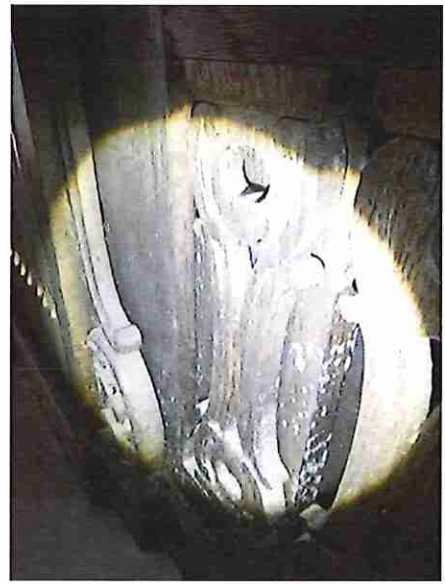
Verspreid zijn sporen van insectenaantasting zichtbaar (vermoedelijk nog actief):
- De boom tegen de westgevel van de houten doksaaltrap.
- De vloer in de orgelkast.
- Ook in de berging onder de doksaaltrap lijkt het oude constructiehout aangetast.
- Ook enkele stoelen bewaard op het doksaal zijn aangetast.

Algemeen vertonen de balustrade en de orgelkast oppervlakteschimmel.

advies A2021/12 | Onderhoud het houten meubilair

doksaal

ingezoomd op oppervlakteschimmel

oppervlakteschimmel aan de achterzijde van de balustrade

aangetaste stoelen

uitvliegopeningen en boormeel

overzicht orgelkast

oppervlakteschimmel in de orgelkast

aangetaste vloer in de orgelkast

aangetast boom doksaaltrap: boormeel

bergruimte onder doksaaltrap: aangetast hout

SCHILDERIJEN

ID2021/10 SCHILDERIJEN OP DOEK | aantal 3 olieverf

notitie De drie achttiende-eeuwse doeken van het hoofdaltaar zitten vermoedelijk op een afstand van ongeveer 40 centimeter van de muur. Ze zijn gevat in een houten lijst beschilderd met een houtimitatie.

De toestand is door de jaren heen niet veel veranderd, bijgevolg werd de beschrijving grotendeels overgenomen uit het voorgaande rapport.

toestand - Calvarie (centraal)

De lijst van het centrale schilderij vertoont opstuwings en verfverlies. Verspreid zien we de oude sporen van insectenvraat.

De vernis is blindgeslagen*, hierdoor worden de kleuren mat. Daarnaast is het doek her en der bevuild door verfspatten. Achter het tabernakel komen plaatselijk lacunes voor, waarschijnlijk

stootschade.

Het schilderij verkeert in een stabiele bewaringstoestand.

Van de twee schilderijen in de flanken van het hoofdaltaar is van het paneel waarin ze gevat zijn telkens een hoek onderaan losgemaakt. Hierdoor is het geheel enigszins wankel. De bevestiging van deze twee schilderijen in de lijsten is niet meer optimaal. Tussen lijst en doek zijn kieren zichtbaar.

- Geboorte van Christus (noordelijke flank)

Het doek van het schilderij is rechts onderaan gegolfd.

De bovenste strook van het doek vertoont een heel andere vorm van craquelures dan de rest. Mogelijk is dit stuk later toegevoegd.

Op de horizontale naad van het doek evenals in het bovenste deel begint de verlaag enigszins op te stuwen.

Op de oneffenheden in het doek ligt heel wat stof.

Verspreid is de leesbaarheid van het schilderij verminderd omdat de vernis is blind geslagen.*

De gebreken zijn grotendeels esthetisch.

- Tenhemelopneming van Maria (zuidelijke flank)

Het schilderij is bedoekt.

Een grote scheur in het originele doek staat bovenaan open, mogelijk betreft het een losgekomen verbinding van een later toegevoegd stuk.

Het spieraam tekent zich lichtjes af. Dit veroorzaakt nog geen gevolgschade.

In de picturale laag zien we verspreid barsten en 1 kras, die op vrij korte termijn tot verfvlies kunnen leiden. Bij één is reeds een lacune ontstaan.

Het schilderij is onderaan door sporen van kalk bevuild.

De vernislaag is verspreid blind geslagen.*

Conserverende ingrepen dringen zich op.

*Blindslag is een optisch effect waarbij het licht zich in de vernis of verlaag gaat verspreiden waardoor er een diffuse of melkachtige waas ontstaat en de waarneming van de kleur of de verlaag wordt beperkt. Bij een conservatie en/of restauratie wordt de blindgeslagen vernis doorgaans verwijderd en vervangen.

advies A2021/06 | Conservatie/restauratie van de schilderijen

Calvarie (centraal)

Geboorte van Christus (noordelijke flank)

Tenhemelopneming van Maria (zuidelijke flank)

detail blindslag

detail verzakking

**ID2021/11 SCHILDERIJEN OP DOEK | kruiswegstaties
olieverf**

notitie De kruisweg dateert van 1869.
De doeken zitten in beschilderde en vergulde houten lijsten.

De beschrijving is grotendeels overgenomen uit het voorgaande rapport.

toestand De kruisweg is in slechte staat.

- De ophanging van de schilderijen is stabiel maar de onderzijde raakt tegen de muur. Daardoor is de ventilatie onderaan gebrekkig en kan er vuil opgehoopt raken. Verdikkingen onderaan het doek zijn mogelijk een gevolg van vuilophoping tussen het doek en het spieraam.
De bevestiging in de lijst van onder andere kruiswegstatie nr. XI is onzeker.

- Het merendeel van de doeken van de staties is onderaan gescheurd. In het geval van staties nrs. IV, V, VII en VIII is deze scheurvorming ernstig, met materiaalverlies. Hier en daar komt elders in de doeken een deuk voor die een lacune tot in het doek heeft veroorzaakt.
De doeken zijn algemeen gegolfd en buikvormig verzakt.
Het spieraam tekent zich lichtjes af maar enkel in statie nr. XII is hierdoor een kleine lacune ontstaan.

- De picturale laag is algemeen stabiel. Het oppervlak is echter bevuild door druijsporen, (verf?)spatten en stof.

De meeste doeken vertonen verspreid blindslag van de vernislaag.
De verflaag op de lijst en van de houten schildjes bovenaan vertoont barstjes en afschilfering die tot lacunes (kunnen) leiden. Er is sprake van oppervlakteschimmel op de lijsten.

- De lijsten van staties nrs. XVI en XII zijn ernstig beschadigd.

advies A2021/06 | Conservatie/restauratie van de schilderijen
A2021/10 | Verwijder de oppervlakteschimmels

blindslag van de verf (vlekkerig)

stof/vuil achteraan het doek

bevulling picturale laag door verf/stofophoping

gescheurd doek onderaan

SCULPTUUR

ID2021/12 BEELDEN

hout | gepolychromeerd

notitie Het betreft de houten grotendeels gepolychromeerde beelden verspreid in de kerk.
Ook de houten staakbeelden vallen onder deze ID.

Ook hier is de beschrijving van vorig rapport nog grotendeels van toepassing.

toestand - St-Anna- ten-Drieën (zuidelijk zijaltaar)

Vanwege beperkingen bij het plaatsen van de ladder, werd het zestiende eeuwse gepolychromeerde beeld slechts vanop afstand gedeeltelijk geïnspecteerd.
Voor zover zichtbaar vertoont het geen noemenswaardige gebreken. Om een mogelijke

insectenaantasting op te sporen moet het evenwel van dichterbij bekeken worden.

- St-Jan de Doper (nis zuidelijk zijaltaar)

Boormeel op het beeld wijst op een aantasting door houtborende insecten die vermoedelijk nog actief zijn.

De open naden betekenen vooral een esthetisch gebrek. De polychromie is niet origineel. Behalve enkele lacunes vertoont ze geen gebreken.

- St-Rochus (zuidelijke aanzet koor)

Het beeld is gepolychromeerd en staat op een gepolychromeerde houten sokkel. Tussen de sokkel en het beeld is een plaat aangebracht die met een slot bevestigd is aan een dook in de muur.

In de rug van het beeld is recent een metalen bevestiging aangebracht die eveneens met een slot vast zit aan een metalen verbinding in de muur.

Van het engeltje naast St-Rochus is door vermolming een deel van de voet afgebroken. De vleugels zijn na een breuk verlijmd. De rechterarm zit door een breuk vrij los.

Langsheen de naden zien we lacunes in de polychromie.

- Kruisdragende Christus (schip)

Het monumentale beeld staat op een gemarmerde houten sokkel. Het dateert van omstreeks 1500.

Het beeld vertoont zeer grote verticale krimpscheuren. Deze zijn intussen waarschijnlijk gestabiliseerd. In het voetstuk van het beeld zijn stukken weg en andere zitten los.

Het voetstuk vertoont sporen van een vroegere aantasting door vermoedelijk grote klopper.

In lacunes in de polychromie veroorzaakt door stootschade zijn de onderliggende afwerkklagen zichtbaar.

- Christus in het graf met twee bewakers (zuidelijke zijbeuk)

Het betreft drie afzonderlijke polychrome houten figuren, elk op een eiken sokkel.

Op of rond elk van de drie figuren wijst boormeel op een aantasting door actieve houtborende insecten. De achterzijde van de twee bewakers is grotendeels weg door vroegere insectenvraat. De bewaringstoestand van de polychromie is stabiel, maar er komen veel lacunes in voor, vooral rond de uitvliegopeningen.

De krimpscheuren in het lichaam van Christus betekenen geen gevaar voor de bewaring.

- Gekruisigde Christus (schip)

Het eiken beeld hangt tegen een kruis in naaldhout, beschilderd met een imitatie van eik.

Krimpscheuren en naden in het beeld zijn met pasta ingevuld.

Het kruis is ernstig aangetast door kleine klopper.

- Gekruisigde Christus (naast hoofdportaal)

Het beeld in gevernist eikenhout is gemonteerd tegen een nieuw eiken kruis met een voetstuk.

De pasta waarmee krimpscheuren gevuld zijn, komt her en der lichtjes los.

- Gekruisigde Christus (hoofdportaal)

Het gepatineerde en geverniste beeld in het hoofdportaal verkeert in een stabiele bewaringstoestand.

- Onze-Lieve-Vrouw met kind Jezus (nis noordelijk zijaltaar)

Het betreft een geklede houten staakmadonna.

Het beeld staat op een houten blok die door waarschijnlijk actieve houtborende insecten is aangetast. In de afwerklaag van het houten paneel dat de sokkel afschermt, komen hevige opstuwingen voor die de originele verflaag meetrekken.

In het spinthout van de eiken staak van het beeld zijn ook houtborende insecten actief.

In de polychromie van het gezicht van de Onze-Lieve-Vrouw zien we witte stipjes waarvan de oorzaak onduidelijk is.

Het fluweel van de mantel is sterk gesleten.

Het kleed is stoffig en verkleurd. Het scheurt op verscheidene plaatsen.

- Vrouwelijke heilige met zwaard doorboord in nek (bij noordelijk zijaltaar)

Het betreft een gekleed polychroom houten beeld op een staak.

De staak is mogelijk door actieve houtborende insecten aangetast.

Verder verkeert het beeld in een stabiele bewaringstoestand.

- Onze-Lieve-Vrouw met kind Jezus (altaarvloer van noordelijk zijaltaar)
Behalve mogelijk actieve kleine klopkever in de staak van deze geklede Onze-Lieve-Vrouw, vertoont het beeld geen noemenswaardige gebreken.

advies A2021/05 | Conservatie/restauratie van de portiekaltaren en de andere gepolychromeerde elementen

A2021/07 | IPM (Integrated Pest Management)

gekruisigde Christus (schip)

hoopjes boormeel onderaan kruis

boormeel sokkel St-Jan de Doper (nis zuidelijk zijaltaar)

boormeel sokkel St-Jan de Doper (nis zuidelijk zijaltaar)

St-Rochus (zuidelijke aanzet koor)

St-Rochus (zuidelijke aanzet koor) boormeel (insecten of plaatsing anti-diefstalbeveiliging)

Christus in het graf met twee bewakers

uitvliegopeningen

boormeel

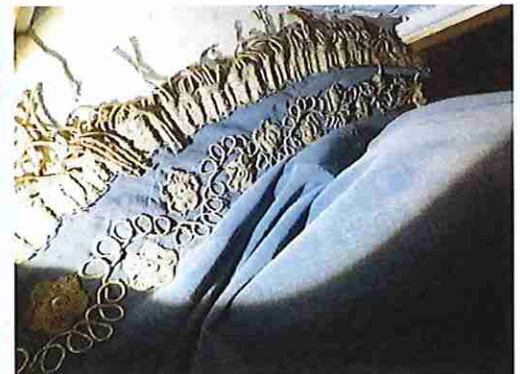
Vrouwelijke heilige

boormeel onder de rokken

Onze-Lieve-Vrouw met kind Jezus

stoffige mantel

Onze-Lieve-Vrouw met kind Jezus

boomeel thv staak

ID2021/13 heiligenbeeld
gips | gepolychromeerd

- notitie Het betreft de gipsen beelden verspreid in de kerk:
- Heilig Hart van Christus en van St-Jozef en kind Jezus (aan de kooranzet)
 - Onze-Lieve-Vrouw Onbevlekt Ontvangen (overgang schip noordelijke zijbeuk)
 - St-Barbara (overgang schip noordelijke zijbeuk)
 - St-Theresia (overgang schip noordelijke zijbeuk)
 - St-Jozef en kind Jezus (noordelijke zijbeuk)
 - Mater Dolorosa (overgang schip zuidelijke zijbeuk)
 - St-Franciscus Xaverius en St-Antonius van Padua (overgang schip zuidelijke zijbeuk)

toestand Ze bevinden zich algemeen in redelijke staat en werden verder niet in detail bekeken.

De beelden zijn algemeen bestoft.
 Ze vertonen patina van de afwerklaag.
 Daarnaast is plaatselijk lichte afschilfering en stootschade in de polychromie merkbaar (in meerdere of mindere mate), waardoor plaatselijk lacunes zijn ontstaan.

Hier en daar zijn kleine onderdelen (o.a. vingers) weggevallen.

De console van het beeld vertoont oppervlakteschimmel aan de onderzijde.

advies A2021/05 | Conservatie/restauratie van de portiekaltaren en de andere gepolychromeerde elementen

Onze-Lieve-Vrouw Onbevlekt Ontvangen oppervlakteschimmel op de console

LOSSE OBJECTEN

ID2021/14 TEXTIELE OBJECTEN

notitie - Gewaden

In de ladenkast van de sacristie worden kleine textilia liggend bewaard.
In de ruimte boven de stookruimte hangt in een drietal kasten een verzameling liturgische gewaden. De kapstokken zijn op vorm gebracht.
In enkele vitrines worden enkele gewaden permanent tentoongesteld.

- Tegen de zuilen tussen het schip en beide zijbeuken worden vaandels permanent opgehangen.

toestand Wat de gewaden in textiel betreft, werd alleen de wijze van opbergen beoordeeld, zonder elk voorwerp in detail te bekijken.

- De textilia opgeborgen in de ladenkast in de sacristie.

In sommige laden liggen te veel stukken textiel op elkaar waardoor er door gebrek aan ventilatie schimmelvorming is ontstaan. Plaatselijk zijn stukken in plastic verpakt.

Idealiter zou het beter zijn dat alle textilia voorzien worden van een omhulsel tegen stof en bij de zwaardere gewaden de plooiën bijkomend te ondersteunen door opgedikte rolletjes.

Voor deze hoezen moet een ademend materiaal gebruikt worden (vb. katoen of tyvek).

- De hangende gewaden zijn opgeborgen in gesloten kasten op de zolder boven de zuidwestelijke berging. De ruimte zelf is vuil en stoffig. De gewaden worden goed ondersteund door opgedikte kapstokken, maar zouden toch beter ook afgedekt worden tegen stof en vuil d.m.v. een hoes.

- De gewaden tentoongesteld in de vitrines zijn goed ondersteund opgehangen. De constructie van de vitrines zorgen voor een ongunstig microklimaat, zonder ventilatie. Bijgevolg is er felle oppervlakteschimmel ontstaan op het textiel (en alle andere objecten die erin tentoongesteld zijn).

Het vaandels zijn op een zekere afstand van de zuil gehangen. De bewaringstoestand van beide exemplaren is niet goed en het is afgeraden deze permanent op te stellen.

- Vaandel Onze-Lieve-Vrouw Congregatie Everbeke

Tegen een zuil tussen het schip en de noordelijke zijbeuk hangt een fluwelen vaandel met applicatieborduurwerk. Het fluweel is algemeen verkleurd en vertoont slijtage.

De siervezels op de geappliqueerde stukken lossen her en der.

De voering vertoont wat sporen van insectenvraat.

Voor en achterzijde zijn aangetast door oppervlakteschimmels.

- Vaandel Sancta Maria ora pro nobis

Het fluwelen vaandel is voorzien van geappliqueerde stukken waarvan veel siervezels loskomen en sierpareltjes reeds verdwenen zijn. Het fluweel is zeer stoffig. De franjes onderaan lossen.

Het fluweel en vooral de originele voering met opschrift zijn door insectenvraat beschadigd. De voering hangt hierdoor aan flarden.

De stok waaraan het vaandel hangt, is door waarschijnlijk actieve houtborende insecten aangetast.

Dit vaandel is aan dringende conservering toe.

advies A2021/13 | Zorg/onderhoud van het textiel

lichte oppervlakteschimmel op de stola's

hangende gewaden

opstelling vitrines

schimmelgroei op het textiel

Vaandel Onze-Lieve-Vrouw Congregatie Everbeke

slijtage

slijtage fluweel/verdwenen versiering

oppervlakteschimmel op het fluweel

vaandel Sancta Maria ora pro nobis

fel beschadigde voering

ID2021/15 METALEN OBJECTEN

notitie Verspreid in het interieur staan een aantal kandelaars en andere voorwerpen. De meeste zijn vervaardigd uit een koperlegering en afgewerkt met een vernislaag.

De metalen voorwerpen werden niet in detail bekeken. Toch willen we enkele algemene bemerkingen meegeven.

toestand De bovenlaag (vernislaag) vertoont naargelang het gebruik en onderhoud dat eraan wordt gegeven, diverse stadia van degradatie: van nauwelijks beschadigd tot deels weggepoetst. Door vroegere schurende reinigingen komen in de oppervlakte van heel wat metalen voorwerpen krasjes voor. Een duidelijk voorbeeld vormen de deurtjes van het tabernakel van het noordelijk zijaltaar.

Voor het onderhoud volstaat afstoffen. Het merendeel van de metalen cultusobjecten in de kerk is gevernist en wordt momenteel enkel ontstof. Nat onderhoud en/of gebruik van poetsmiddel blijft uit den boze.

advies A2021/14 | Onderhoud van het metaal

ID2021/16 ANDERE OBJECTEN

notitie Niet alle losse houten voorwerpen uit het kerkinterieur (sokkels, tafels,...) zijn opgenomen in het rapport. Ieder voorwerp is wél nagekeken op aantasting door kleine klopper (houtworm) en/of schimmels.

toestand Bij enkele objecten zagen we tijdens de inspectie sporen van mogelijke actieve aantasting. Het is niet zeker of het om recent of om oud boormeel gaat. Het is belangrijk om hierover uitsluitel te krijgen, door middel van periodieke controle.

Hieronder volgt een oplijsting van de objecten met fotoreportage waar insectenaantasting en/of schimmels werden aangetroffen.

Aantasting door kleine klopper:

- Klein kastje in de sacristie: poten, legborden, algemeen aangetast.
- De zitting van enkele koorstoelen.
- De binnenzijde van het kastje van de bidbank in het schip.
- Enkele kerkstoelen (enkel steekproefsgewijs gecontroleerd).
- De binnenzijde van de sokkel van het gipsen beeld Mater Dolorosa.

Oppervlakteschimmel:

- De binnenzijde van de sacristiekasten: laden, deuren,...
- De stokken van beide flambeeuwen (noord-zuid) aan de koor aanzet.
- De onderzijde van de koorrukjes.
- De poten van het dienstaltaar en het kastje ernaast.

Zie ook het advies onder de rubriek IPM (Geïntegreerde insectenbeheersing)

advies A2021/07 | IPM (Integrated Pest Management)
A2021/10 | Verwijder de oppervlakteschimmels

sacristiekasten

ladenkast

ladenkast: oppervlakteschimmel

uitvliegopeningen en hoopjes boormeel

koorkrukjes

oppervlakteschimmel aan de onderzijde

koorstoelen

losse verbinding armleuning

aangetaste zitting onderzijde: uitvliegopeningen

vitrines

bidbanken

aangetast binnenzijde: hoopjes boormeel

kerkstoelen steekproefsgewijs gecontroleerd

aangetaste stoelpoot

dienstaltaar

oppervlakteschimmel

flambeeuw noordelijke aanzet koor

flambeeuwstok onderaan aangetast: uitvliegopeningen en boormeel

sokkel van gipsen beeld Mater Dolorosa

ter hoogte van de plint: hoopjes boormeel